РОЗВІДКИ КНИЖНИКА СИМЕОНА

Петро Кралюк

Олександр Красовицький

ЗАМАХ НА КНЯЗЯ БОРИСА

Детектив
з часів Київської Русі

Харків
«ФОЛІО»
2026

Розділ перший,

у якому розповідається, що Симеон після вбивства князя Гліба прибув до Любеча, під яким зійшлися війська князів Бориса та Ярослава; про те, що він зустрівся тут із купцем Леонтієм, і про те, як вони обговорювали князівські усобиці, що розгорілися на Русі, про Ярославову сестру Предславу, а також про Северина Боеція та його твір «Розрада від філософії»

Симеон любив осінь – але не ту пізню, що зараз була надворі. Дерева майже без листя лишилися. А ті, що ще тріпотіли на них, були не зеленими, як колись, і навіть не золотаво-жовтими, а сірими. І все довкола видавалося сірим, непривітним. На небі нечасто з'являлося сонце. Тепер тут господарили темні хмари. Ішли дощі – холодні. Холодніло з кожним днем. І вже бралися морози. Від них тверділа земля, з'являвся лід

на воді – хай і нетовстий. Його легко можна було проломити. Та все ж – лід. Хотілося грітися – загорнутися в теплу кожушину, простерти руки до язиків полум'я... А ще випити теплого меду.

Його й пили Симеон і купець Леонтій, сидячи на березі Данапріса-Борисфена[1], чи то Дніпра. А поряд вовтузився град Любеч – наче великий мурашник.

Леонтій ще не відплив до Києва. Хоча мав це ось-ось зробити. Далі він попливе вниз Данапрісом, обійде пороги. Заплатить за проїзд печенігам. А як же без того! І добереться до Херсона[2]. А там опиниться в рідних Симеону Кліматах[3] і передасть Симеонового листа дідусеві Йосифу. У тому листі описано загибель князя Гліба під Смоленськом – саме звідти Симеон щойно приплив. Ще розповідав Симеон у цьому листі про перипетії боротьби за владу на Русі-Росії[4]. Передусім – боротьби за багатий престол київський!

Але де таку боротьбу не ведуть? Хіба немає її в Ромейській імперії[5]? Чи немає боротьби за владу серед агарян-мусульман – арабів, персів?

---

[1] Борисфен, Данапріс – грецькі назви Дніпра.

[2] У період Середньовіччя Херсонес називався Херсоном.

[3] Місто на теренах Таврії, нинішнього Кримського півострова.

[4] Росія – грецька назва Русі.

[5] Нині в літературі Ромейську імперією іменують Візантією. Насправді вона ніколи так не називалася. Принаймні її мешканці не користувалися назвою Візантія чи Візантійська імперія. Не згадано такі назви і в офіційних документах. Жителі цієї держави вважали, що живуть у «Римській

Але поїздка Леонтія – це все попереду. Як і передавання листа, який має втішити дідуся, – адже дійшла вістка від внука. Це буде потім.

А поки... Поки є нагода посидіти в цій смутній порі на березі великої ріки, яка ще не вкрилася кригою. Хіба що лід тримається на її заплавах і біля берегів.

Сірий зараз Дніпро – як і все навколо. Але ось із-за хмар визирнуло сонечко. Чи надовго? Чи не сховають його через хвильку хмари? Але зараз воно світить. І радує людей.

«Треба радіти життю. Щомиті», – подумав Симеон. І пригадав книгу римського імператора Марка Аврелія «Наодинці із собою»[1], яку читав у Константинополі. Як, здається, давно це було. І як далеко.

імперії» (грец. Βασιλεία τῶν Ῥωμαίων), або в Романії (Ρωμανία). Називали себе вони ромеями, тобто римлянами. Імператор мав титул «василевса римлян». Ця традиція зберігалася до падіння цієї держави 1453 року. Назва «Візантійська імперія» з'явилася значно пізніше – у XVI столітті. Вона фігурувала в працях західноєвропейських істориків, зокрема її використовував німецький учений Ієронім Вольф. Візантія, Візантійська імперія походить від давньої назви Константинополя – Візантія. Такий термін ввели для розрізнення християнської східної імперії від античного Риму та Священної Римської імперії. Так західноєвропейські автори намагалися показати, що Ромейська імперія – це «не справжня» Римська імперія. Ми ж у цій книзі свідомо використовуємо автентичний термін «Ромейська імперія», а її мешканців називаємо ромеями.

[1] Марк Аврелій Антонін (121-180) – римський імператор з 161 року. Відомий також як філософ-стоїк. Після себе лишив працю «Наодинці з собою», яка також відома під назвою «Роздуми».

«Живи так, ніби ти живеш останній день», – повчав цей мудрець-можновладець.

Ще він казав: «Час людського життя – мить, її сутність – вічне спливання; відчуття невиразне; будова всього тіла тлінна, душа нестійка; доля загадкова; слава непевна. Одним словом, усе, що належить тілові, подібне потокові, а що належить душі – сновидінню й димові. Життя – боротьба і мандрівка по чужині; посмертна слава – забуття».

«Щось сумні думки взяли мене в полон, – подумав Симеон, – треба вже з того полону вибиратися».

І пригадалася йому Предслава. Вона недалеко – у Києві. Сидить і чекає на багатого й знатного ромея, щоб той пошлюбив її. А що Симеон? Це так собі – забавка в її руках... Й інтригах, які вона плете разом зі своїм братом Ярославом.

Одначе щось тягнуло Симеона до цієї княжни. Сам не міг цього пояснити. Приваблювала її краса?

Так, Предслава гарна. Але хіба мало гарних дівчат на Русі?

Чи, може, приваблювала її витонченість? Нечасто таке трапляється в цій варварській країні. Але – трапляється!

Чи Симеона підкупила вченість Предслави?

Перебуваючи далеко від Києва, у краях муромських, куди їздив до князя Гліба, він не переставав думати про неї.

Навіть склав вірш про цю дівчину. Ніколи раніше він такого не робив.

«В шовк барвистий увібрана
Діва дивная Предслава –
Струнокостанна й бездоганна.
Де знайдеш такую панну?
У думках своїх літає,
Книги мудрості читає,
Вченого умом здолає,
Красне слово посилає.
Досконала і звабліва.
Добросердна? Ще й мінлива.
І бідаку покохає…
Але хто Предславу знає?»

Коли Симеон писав про бідаку, то мав на увазі себе. Він же не рівня княжні Предславі! Вона з багатого й знатного руського роду. Її батько – покійний київський князь Володимир.

Однак Предслава й Симеон кохалися – нешлюбно, потаємно.

Чому княжна пішла на це? Щоб заволодіти його серцем?

Ха… Заволодіти – аби він опинився в її сітях. І вона могла його використати у своїй політичній грі.

Але чого хотів Симеон? Люди використовують одне одного. І Предслава вирішила його використати. Нічого дивного немає. Симеон це розуміє.

Хоча буває – розум зраджує. Заради миттєвої насолоди. І не годен тоді розум протистояти почуттям...

– Про що ти задумався? – запитав Симеона Леонтій.

– Про що?.. – начебто перепитав той. І, відпивши трохи хмільного меду, процитував латиною:

– «Чим є справді насолода
Для людей? – Шалене жало,
Од бджолиного жалкіше.
Щойно меду крихту вділить –
Утікає й аж у серце
Б'є укусом, допікає»[1].

Не можна сказати, щоб Леонтій досконало знав латину. Але трохи знав. Колись вчив її у школі. Однак не дуже вона йому придалася. На службу державну так і не пішов. А у своїх купецьких мандрах нечасто бував у краях латинських. Уже й почав ту латину забувати. Проте вірші зрозумів. І вони йому, людині, загалом далекій від поезії, навіть припали до душі.

Насолода й біль – вони йдуть разом. Хіба не так?

Леонтію стало цікаво, хто склав ці вірші. І він запитав Симеона.

Той відповів коротко:

---

[1] Тут і далі фрагменти твору Северина Боеція «Розрада від філософії» подано в перекладі Андрія Содомори.

– Северин Боецій.

– Уперше чую про такого поета.

– Боецій, власне, і не поет.

– Хто ж він?

– Державний муж, політик... Ще – філософ. Однак політика й філософія – речі, скажімо так, не дуже сумісні. Принаймні такими вони виявилися в житті Боеція.

– Та й Платон, здається, обпікся на речах політичних, – виявив свою обізнаність Леонтій.

– Було таке, – підтвердив Симеон.

– Розкажи мені про того Боеція.

Леонтій змусив Симеона повернутися в недалеке минуле. Не минуло й двох літ відтоді, як він побував у Римі. Було що пригадати...

У той час шляхи Ромейської імперії та Риму розходилися дедалі більше. Однак спілкування між ними не припинялися. Адже й римляни, і ромеї – спадкоємці колишньої великої й могутньої держави. Вони й далі залишалися одним християнським світом, який протистояв і світу мусульманському, і світу язичницькому.

Щоправда, християни Заходу й Сходу вже не проводили спільних зібрань, як раніше. Це коли вони були єдині, то 325 року провели перший свій собор у Нікеї, на якому прийняли християнський Символ віри: «Вірую в єдиного Бога, Отця, Вседержителя, Творця неба і землі, всього видимого і невидимого...

І в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, єдинородного, що від Отця народився перше всіх віків. Світло від Світла, Бога істинного від Бога істинного, рожденного, несотворенного. Єдиносущного з Отцем, що через Нього все сталося. Він для нас, людей, і для нашого спасіння зійшов з небес, і тіло прийняв від Духа Святого і Марії Діви, і став людиною. І розп'ятий був за нас при Понтії Пилаті, і страждав, і був похований. І воскрес на третій день, як було написано. І зійшов на небо і сидить праворуч Отця. І знову прийде у славі судити живих і мертвих, і Царству Його не буде кінця...».

Так, Символ віри був прийнятий. І християни мали бути єдиними, визнаючи його.

Але чи існувала справжня єдність у християн – тоді й пізніше? Був же, це знав Симеон, пресвітер Арій, який заперечував єдиносутність Трійці. На його думку, Ісус Христос був не Богом, а найдосконалішим створінням Божим, що володів перевагою над іншими створеними істотами. І мав Ісус найвище достоїнство після Бога-Отця.

Вчення Арія видавалося Симеону більш правдивим. Якщо є Бог, творець усього сущого, то він має бути єдиним. Але зараз християни так не вважають. У ті далекі часи, коли відбувся собор у Нікеї, учення Арія засудили як єретичне. Проти цього пресвітера виступив александрійський патріарх Олександр. Він піддав Арія анафемі, домігся, щоб його

Зміст

Розділ перший 7
у якому розповідається, що Симеон після вбивства князя Гліба прибув до Любеча, під яким зійшлися війська князів Бориса та Ярослава; про те, що він зустрівся тут із купцем Леонтієм, і про те, як вони обговорювали князівські усобиці, що розгорілися на Русі, про Ярославову сестру Предславу, а також про Северина Боеція та його твір «Розрада від філософії»

Розділ другий 38
у якому розповідається про град Любеч; про Малушу Любечанку, матір князя Володимира, і її брата Добриню; також тут ідеться про розмову Симеона зі своїм слугою Руяном, який висловив свої міркування про те, хто може стати переможцем у протистоянні князів Бориса та Ярослава і як новгородський князь мав би діяти, щоб захопити престол київський; а на завершення розповідається про дивні сни, що наснилися Симеону

Розділ третій 59
у якому йдеться про зустріч Симеона, Руяна з посадником Любеча Малком, а також із Георгієм Угрином та його дружиною Ладою; про сніданок, який прибульцям влаштував посадник, і про розмови, що вели за цим сніданком; зрештою, про поїздку Симеона, Руяна й Георгія Угрина до військового табору князя Бориса і про те, як Симеон повідав Георгію про вбивство князя Гліба; про бесіди, які вели дорогою; а також про міркування княжого дружинника, як потрібно чинити, щоб перемогти Ярослава

Розділ четвертий 72
де йдеться про зустріч Симеона з Борисом; про те, як він повідомив князю про смерть Гліба; про Борисові міркування щодо смоленського князя Станіслава; а також про нараду, яку скликав Борис, аби порадитися, що робити далі

Розділ п'ятий **97**
у якому йдеться про те, як Вовчий Хвіст роздратував варяга Еймунда й новгородців; про те, як новгородці обманули воїнство Бориса; про битву, що сталася між новгородцями й киянами біля Дніпра; а також про втечу Симеона й Руяна до града Любеча

Розділ шостий **117**
де йдеться про те, як Симеон і Руян прибули спочатку до Вишгорода, а потім – до Києва; про те, як вони говорили-гадали, що сталося з князем Борисом і що чинитиме князь Ярослав; про те, як Симеон зустрівся з Предславою, про їхню любовну гру й про те, як вони говорили про книги – «Розраду від філософії» та «Сповідь» Аврелія Августина; а також про неочікувану новину, яка прийшла до них

Розділ сьомий **139**
де розповідається про приїзд Бориса в Київ; про те, що він вирішив оборонять цей град від Ярослава й розправитися з прихильниками цього князя; також тут ідеться про втечу Предслави до Вишгорода, де вона зустрілася зі своїм кревним братом Ярославом

Розділ восьмий **160**
у якому Симеон зустрічається з князем Борисом і повідомляє йому про прибуття військ Ярослава до Вишгорода; водночас Борис таку звістку спокійно сприймає; тим часом до Симеона приходить Яків, який переписує «Ізборник царя Симеона»; коли ж Симеон читає цей збірник, то надходить звістка, що під Кивом з'явилося воїнство князя Ярослава; зрештою, Борис і Ярослав зустрічаються під стінами стольного града Русі й ведуть переговори

Розділ дев'ятий **181**
у якому йдеться про облогу Києва військами князя Ярослава, що затягнулася; про подальше переписування Яковом «Ізборника царя Симеона»; про розмірковування Симеона і Якова над оповіддю про милостивого Созомена, про Єрусалим і єрусалимські храми; а також про те, як пишуть книги, літописи зокрема, і про те, як можуть написати в книгах про Бориса та Ярослава

Розділ десятий **201**
у якому говориться про те, що Симеон у Римі знайшов поему Вергілія «Енеїда», яка його зацікавила; як він перекладав з грецької на латинську книгу «Бджола»; як розмірковував разом із Руяном, Яковом та князем Борисом над тим, що написано в «Бджолі»; як Симеон розповідав Борису про базилевса Леоніда та його триста спартанців, які загинули в бою з персами; і що сказав про цю історію князь; зрештою, ідеться тут і про те, що київські мужі виявилися незадоволені Борисом і князь шукав виходу зі становища, у якому опинився; а також ідеться про міркування Руяна, що мав би робити князь Борис

Розділ одинадцятий **220**
у якому Симеон розповідає про те, що написано в «Енеїді» Вергілія, зокрема про троянського коня; ідеться і про автора цієї поеми й погляди епікурейців; також тут наводяться міркування Руяна, чи могли ахейці захопити Трою з допомогою воїнів, прихованих у коні; висловлює Руян і міркування про те, як може Ярослав за допомогою підступу захопити Київ; а ще говориться про те, як дружинник Радомир запропонував Симеону зустрітися з Предславою

Розділ дванадцятий **238**
де розповідається про те, як Радомир провів Симеона в табір новгородського князя; про зустріч Симеона із Предславою, та її братом Ярославом; про розмову між ними і те, що хотів Ярослав від Симеона; а також про те, як Симеон розмірковував про війни, занепади держав та Атлантиду, котру описав Платон у своїх діалогах

Розділ тринадцятий **258**
у якому Симеон усе ж вирішив розповісти Руяну про свою розмову з князем Ярославом; тут же йдеться про те, що Симеону порадив зробити Руян; про зустріч Симеона з князем Борисом, його розповіді про грецький вогонь, який є в новгородського князя; також тут ідеться про намагання Ярослава взяти Київ, про використання ним грецького вогню і, нарешті, про втечу князя Бориса з Києва

Розділ чотирнадцятий **282**
у якому йдеться про те, що князь Ярослав зайняв Київ і всівся на київському престолі; Борис же зі своїми воїнами прибув спочатку до града Роденя, а звідти дістався іншого града – Воїня; говориться тут і про те, що Борис лишився

в цьому граді зі своєю скарбницею, пославши до печенізького кагана Колдара посольство на чолі із Симеоном; далі описано Симеонову подорож до країв печенізьких; про його зустріч із ханом Колдаром, про переговори, які вони вели; а також про появу в стані печенізькому князя Святополка

Розділ п'ятнадцятий **311**

у якому йдеться про те, що печенізьке військо прибуло під град Воїнь; як до нього приєдналися отроки князя Бориса і як порозумілися князі – Борис та Святополк; а також тут розповідається про те, як ці князі рушили до Києва й узяли його в облогу, а тим часом послали Симеона на переговори з князем Ярославом; розповідається про ці переговори й про те, що Симеон повернувся додому, де застав Якова за переписуванням «Ізборника царя Симеона», про вечірню учту в князя Ярослава та відвідання Симеоном Предслави

Розділ шістнадцятий **331**

у якому розповідається про битву під стінами Києва між печенігами й військами Ярослава; про поразку в ній печенігів; про дивні події, що відбувалися в наметі Бориса; про знайдені мертві тіла Бориса й Георгія Угрина; говориться тут і про оповідь отрока Брячислава, як сталося вбивство Бориса й Георгія Угрина; про їхнє поховання у Вишгороді та намагання Симеона з'ясувати, хто ж таки вбив князя Бориса